

**บทที่ ๔**  
**วิเคราะห์บทบาทผู้นำในการกิจ ๖ ด้าน**  
**ของพระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวงฺโณ) ที่มีต่อการพัฒนาสังคม**  
**และองค์กรสงฆ์จังหวัดเชียงใหม่**

พระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวงฺโณ) ในฐานะเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ วัดศรีโสดา พระอารามหลวง ท่านจึงเป็นพระสงฆ์ผู้มีบทบาทที่สำคัญในการแสดงออกถึงภาวะผู้นำในการบริหารจัดการงานคณะสงฆ์แต่ละด้าน กล่าวคือ บทบาทในการพัฒนาด้านวัตถุ พบว่าท่านมีบทบาทในการพัฒนาภายในบริเวณวัดเป็นสำคัญ เช่น จัดสร้างห้องน้ำ ห้องสุขา เพื่อการจัดการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อให้การศึกษาแก่บุคคลทุกวัยทุกระดับ การอนุรักษ์ป่าไม้ รวมทั้งการรักษาสภาพแวดล้อมภายในวัด และสร้างศาลาการเปรียญเพื่อสาธารณูปการ ส่วนนอกวัดได้บริจาคเงินเป็นกองทุนการศึกษาหรือสมทบทุนอาหารกลางวัน และสนับสนุนการก่อสร้าง

การพัฒนาด้านจิตใจ พบว่า ท่านได้อบรมประชาชนในการสวดมนต์ รักษาศีลและการแสดงพระธรรมเทศนาในวันพระ อบรมโดยใช้คำคม อุทาหรณ์และสุภาษิตประกอบตามโอกาสอันควร จากกลุ่มคนส่วนน้อยไปสู่กลุ่มคน ส่วนใหญ่ รวมทั้งแนะนำและชักชวนให้ลด ละ เลิกอบายมุข และบทบาทในการพัฒนาด้านสังคม พบว่าท่านได้ช่วยกระตุ้นจิตใจประชาชนให้กระทำความดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม ร่วมประชุมและให้ข้อเสนอแนะการทำงานแก่คณะกรรมการหมู่บ้าน เพื่อสร้างความสามัคคีและความสงบสุขในชุมชน ผลการศึกษาสรุปได้ดังต่อไปนี้

#### **๔.๑ สาธารณูปการ**

การสงเคราะห์คณะสงฆ์และประชาชนถือเป็นภารกิจที่สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ของพระสงฆ์ เนื่องจาก หากพระสงฆ์รูปใดให้การสงเคราะห์ด้วยธรรมะเพียงด้านเดียว คือ แสดงธรรมเป็นอย่างเดียว เพื่อมุ่งคนให้เข้าสู่หลักพุทธธรรม คือ ให้ประชาชนเป็นคนมีศีล มีธรรม แต่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังยากจนและต้องการที่พึ่งทั้งทางกายและทางใจ ฉะนั้น การสงเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของ จึงเป็นอุบายธรรมะของพระสงฆ์ที่ฉลาดในการเผยแผ่พื้งนำไปประยุกต์ให้เหมาะสม เพราะชาวบ้านจำเป็นต้องพึ่งพาปัจจัย ๔ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ เช่น อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค เป็นต้นดังนั้น แม้พระสงฆ์จะแนะนำอาชีพหรือการงานที่สุจริต

แก่ประชาชน ก็เป็นสิ่งที่พึงกระทำและเป็นผู้นำชาวบ้านได้เป็นอย่างดี สรุปลผลการศึกษาบทบาทในด้านสาธารณูปการ

“สาธารณูปการ” หมายถึง “การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถานของสงฆ์เช่น โบสถ์ วิหาร” ส่วน “สาธารณูปการ” ที่นำมาใช้ในการบริหารกิจการของสงฆ์ เริ่มนำมาใช้ครั้งแรกในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ ในมาตรา ๓๓ ที่จัดให้ระเบียบการบริหารคณะสงฆ์ส่วนกลางเป็นองค์การต่าง ๆ คือ องค์การการปกครอง องค์การการศึกษา องค์การการเผยแผ่ องค์การสาธารณูปการ และนอกจากนี้ก็จะกำหนดให้มณฑลอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอีกก็ได้ เมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ จึงปรากฏมีงานด้านสาธารณูปการในมาตราที่ ๓๗ โดยบัญญัติไว้ในหน้าที่เจ้าอาวาส “(๑) บำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี”<sup>๑</sup> มี ๔ ประการ คือ

๑) ก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

๒) กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

๓) กิจการของวัดอื่น ๆ เช่นการจัดงานวัด การเรียไร

๔) การศาสนสมบัติของวัด

โดยความหมายทั้ง ๔ ประการ ข้างต้นนี้ ว่ากันโดยเนื้อหาสาระลักษณะงานแล้วเป็นงานเกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่ หรือการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อกิจการของวัดในด้านอื่นๆ เช่น การใช้วัดเป็นสถานที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมและการเผยแผ่พระศาสนา คือ ที่ใช้วัดเป็นฐานในการรองรับคนเพื่อให้เข้ามาฟังธรรม หรือชักจูงให้คนเข้าวัดเพื่อที่พระจะได้เผยแผ่ธรรม

## ๔.๒ สาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ ของหน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการศึกษาสงเคราะห์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจนเจือกิจการของรัฐ หรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือ

<sup>๑</sup> จำเลื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๑๗๓.

ประชาชนทั่วไปการให้การสงเคราะห์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ เกิดจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันทางสังคม โดยถือเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่จะพึงปฏิบัติต่อกันด้วยความเกื้อกูล เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ดังที่ปรากฏในพหุการสูตร ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายผู้บำรุงอุปถัมภ์เธอทั้งหลายด้วย  
จิวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ชื่อว่าเป็นผู้มีอุปการะมาก  
แก่เธอทั้งหลายข้อที่เธอทั้งหลายแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามใน  
ท่ามกลาง มีความงามในที่สุดพร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ ประกาศพรหมจรรย์  
บริสุทธฺิ บริบูรณ์ครบถ้วนแก่พรหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้น ชื่อว่าเธอทั้งหลาย  
ก็มีอุปการะมากแก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ ประพฤติ  
พรหมจรรย์เพื่อต้องการสละโอชะออกให้ได้ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ด้วย  
ประการดังกล่าวนี้<sup>๒</sup>

นอกจากนั้นแล้ว ในการบริหารจัดการด้านการสงเคราะห์ของพระสงฆ์ จึงเกิดจากหน้าที่และความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ การดำรงชีวิตของพระสงฆ์ ที่ต้องอาศัยปัจจัยสี่ของชาวบ้าน ถวาย และว่าโดยสภาวะและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรมและโดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ โดยมีจุดเน้นที่การให้การสงเคราะห์ทางด้านหลักธรรม หรือทางด้านจิตใจเป็นหลัก ดังปรากฏในสังคาลสูตรที่พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงหน้าที่ของสมณพรหมณ์ ที่จะต้องให้การอนุเคราะห์แก่กุลบุตรผู้มีอุปการคุณแก่ตน ด้วยหน้าที่ ๖ ประการ(๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม (๔) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยได้ฟัง (๕) อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง (๖) บอกทางสวรรค์ให้<sup>๓</sup>

นอกจากนั้นแล้ว บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยที่ได้กล่าวมานี้ เป็นที่รับทราบกันมาโดยตลอด จนเมื่อความเจริญในรูปแบบที่เป็นอารยธรรมของตะวันตก ได้แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทยในรอบ ๑๐๐ ปีมานี้ จึงทำให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์สูญหายไป โดยเริ่มเปลี่ยนแปลงจากสังคมเมืองหลวงก่อนและค่อยขยายไปสู่ต่างจังหวัด ทำให้พระสงฆ์ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบในการสงเคราะห์แก่ประชาชนในรูปแบบที่แตกต่างออกไปในปัจจุบันการสาธารณสุขสงเคราะห์ เป็นกิจการอย่างหนึ่งของคณะสงฆ์ที่กำหนดเป็นระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล

<sup>๒</sup> ชุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๑๐๗/๔๘๖ - ๔๘๗.

<sup>๓</sup> ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

พ.ศ. ๒๕๑๘ โดยมหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยดี และเพื่อการนี้ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ในการออกข้อบังคับวางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ (มาตรา ๑๕ ตรี) สำหรับผู้ทำหน้าที่ในการจัดสาธารณสุขสงเคราะห์โดยส่วนมากคือ วัดและเจ้าอาวาส เพราะมีบทบาทปฏิบัติเกี่ยวกับหน้าที่ของเจ้าอาวาส (มาตรา ๓๗) ไว้ว่า เจ้าอาวาสมีหน้าที่ จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี (๑) และเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ (๒) พร้อมกับให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล (๓) ซึ่งงานลักษณะนี้เป็นงานด้านการสงเคราะห์นั่นเอง

### ลักษณะการจัดสาธารณสุขสงเคราะห์ ในปัจจุบันมี ๕ ประการ ดังนี้

(๑) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน หรือการตั้งมูลนิธิมุ่งเอากิจการที่ทำเองหรือโครงการที่กำหนดเอง ทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือชั่วคราว

(๒) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ได้แก่การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการและการนั้นเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์มุ่งเอาเฉพาะส่งเสริมงานของผู้อื่น มิได้มุ่งถึงกิจการที่ดำเนินการเอง

(๓) การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การช่วยเหลือสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ เช่น สร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือสถานที่อื่นเป็นของสาธารณประโยชน์

(๔) การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น กาลประสบอุทกภัย กาลประสบภัย มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือบุคคลทั้งเป็นการประจำและชั่วคราว

(๕) การจัดบริเวณอาคาร สถานที่ของวัด เพื่อส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนหรือสถานศึกษา สุขศาลาหรือสถานเอนกนาลัย ห้องสมุด ศาลาพักผ่อนหรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ ไว้อำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และประชาชนในท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาด้านวัตถุ หมายถึง การพัฒนาปัจจัยที่จำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และสิ่งอำนวยความสะดวกตลอดจนการทำหน้าที่ธำรงสร้างสรรค์สภาพแวดล้อม

จากการศึกษา พบว่า พระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวงษ์) มีบทบาทภาวะผู้นำในการพัฒนาด้านวัตถุ สร้างได้ดังนี้

### ก. บทบาทภาวะผู้นำในการพัฒนาวัตถุภายในวัดศรีโสดา พระอารามหลวง

พระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวณฺโณ) ได้จัดกิจกรรมพัฒนาวัดศรีโสดา พระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วย การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาในด้านวัตถุ ได้แก่ การจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาต่าง ๆ การมอบเงินให้โรงเรียนเป็นทุนอาหารกลางวัน การมอบทุนการศึกษา การจัดการศึกษาแก่บุคคลทุกระดับการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลีและสามัญศึกษา การจัดสอนหลักสูตรพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดอบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลและเจ้าอาวาส

นอกจากนั้น ยังพบว่า ท่านได้ให้ความสำคัญในการจัดการด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัยต่อประชาชนในวัดเขตปกครอง การสร้างศาลาการเปรียญ สร้างหอระฆัง สร้างกุฏิ สร้างโบสถ์ และสร้างสรุภสภภาพแวดล้อม การสร้างสภาพแวดล้อม การปลูกต้นไม้เฉลิมพระเกียรติในวาระต่าง ๆ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ วันวิสาขบูชา เป็นต้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ชั่วลูกหลานชาวจังหวัดเชียงใหม่

### ข. บทบาทภาวะผู้นำในการพัฒนาวัตถุให้แก่สังคมในเขตเทศบาล

พระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวณฺโณ) ได้จัดกิจกรรมพัฒนาให้แก่หมู่บ้านชุมชน ประชาคม กลุ่มบุคคล สถานศึกษาต่าง ๆ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน กล่าวโดยสรุปได้แก่ การจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาต่าง ๆ มอบเงินให้โรงเรียนเป็นทุนอาหารกลางวัน/ทุนการศึกษา การจัดการศึกษาแก่บุคคลทุกระดับการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลีและสามัญศึกษา การจัดสอนหลักสูตรพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมศึกษา และสร้างศาลาการเปรียญ สร้างหอระฆัง สร้างกุฏิ สร้างโบสถ์สร้างห้องสมุดในโรงเรียน

### ค. บทบาทภาวะผู้นำในการพัฒนาวัตถุให้แก่สังคมในเขตชนบท

พระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวณฺโณ) ได้จัดกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ สรุปได้คือการการจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาต่าง ๆ บริจาคเงินเป็นกองทุนการศึกษา/อาหารกลางวัน การจัดการศึกษาแก่บุคคลทุกระดับ จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลีและสามัญศึกษา จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมศึกษา และส่งพระไปช่วยสอนศีลธรรมธรรมในโรงเรียน

สรุปบทบาทภาวะผู้นำของพระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวณฺโณ) ในการพัฒนาด้านวัตถุ จะเห็นว่า ท่านได้อนุเคราะห์ด้วยวัตถุสิ่งของปัจจัย ๔ คือ อาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรคและที่อยู่อาศัยตลอดจนปัจจัยเงินทองที่จำเป็นต่อการก่อสร้าง อันไม่ขัดต่อหลักของพระธรรมวินัยและกฎหมายเถรสมาคม นอกจากนี้ ความเป็นผู้นำที่ดี จึงทำให้ประสบผลสำเร็จในการนำปวงชนหรือดึงดูดศรัทธาจากทั่วสารทิศ เพื่อมาบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงในด้านวัตถุ เพราะคงปฏิเสธไม่ได้ว่า ในปัจจุบันนี้ หากพระสงฆ์เพียงแต่แสดงธรรมเป็นอย่างเดียวไม่ได้้อนุเคราะห์ สงเคราะห์ ให้การช่วยเหลือชาวบ้านด้วยวัตถุแล้ว พุทธศาสนิกชนคงลดน้อยไปตามกาลสมัยที่เร่งรีบ ฉะนั้น การ

สงเคราะห์ด้วยอามิส จึงส่งผลให้ผู้ปฏิบัติตามอัมตังและอัมใจในขณะเดียวกัน และขจัดความเห็นแก่ตัวลงไปได้เพราะรู้จักบริหารตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นในความเป็นผู้นำที่ควรยกย่องสรรเสริญ

### ๔.๓ การเผยแผ่

การเผยแผ่พุทธธรรมไปสู่พุทธศาสนิกชนในปัจจุบัน มีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอย่างมากในทุก ๆ ด้าน เพราะหากพระสงฆ์ไม่ปรับกลยุทธ์แล้ว ประชาชนที่มุ่งการทำมาหาเลี้ยงชีพ ก็จะเหินห่างจากวัดและทำให้เกิดวิกฤตอย่างหนึ่ง คือ คนไม่เข้าวัด ไม่สนใจต่อกิจกรรมต่าง ๆ ที่พระสงฆ์จัดขึ้นในแต่ละเทศกาล ฉะนั้น พระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวงษ์) จึงได้ปรับกลยุทธ์ต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะสมแก่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ประชาชนในหลายประการ ต่อไปนี้

#### ก. การจัดวัดให้เป็นอุทยานการศึกษา

เพื่อให้การพัฒนาบริเวณสถานที่ และเสนาสนะของวัดให้เป็นอุทยานการศึกษาการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน และการเผยแพร่ข่าวสารข้อมูล ให้เกิดเจตคติที่ดีแก่ประชาชน จึงมีแนวทางการปฏิบัติ ประกอบด้วย (๑) ด้านบริเวณและอาคารสถานที่ จัดรูปแบบ คือ วัดที่ตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน (๒) จัดวัดให้มีบริเวณร่มรื่น สวยงาม สะอาด สงบ และมีสภาพเป็นอุทยานหรือสวนป่าที่มีความร่มรื่น และเป็นธรรมชาติให้มากที่สุด เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน นิสิตนักศึกษาและประชาชนได้เข้ามาพักผ่อน พร้อมทั้งศึกษาหาความรู้ (๓) จัดวางผังวัดที่เป็นสัดส่วนโดยแบ่งเขตพุทธาวาส เขตสังฆาวาส และเขต ให้เป็นระเบียบ (๔) จัดให้มีแหล่งน้ำสะอาดไว้บริการแก่พระภิกษุ สามเณร และประชาชน (๕) จัดให้มีหอกระจายข่าว เพื่อสอดแทรกความรู้และบริการข่าวสารต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน (๖) จัดทำธรรมสถานหรือสวนธรรม เพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมศีลธรรมจริยธรรม ให้แก่ประชาชนและคนในท้องถิ่นนั้น

#### ข. ด้านกิจกรรม

เป็นแหล่งให้ความรู้ไม่จำกัดเพศและวัย รวมทั้งให้ความรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม มี ๒ ลักษณะ คือ ทางอ้อมและทางตรง กล่าวคือ ทางอ้อม ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนแบบไม่มีครูผู้สอน สามารถศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยตนเองจากสิ่งแวดล้อมหรือสื่อต่าง ๆ ที่สัมผัสได้ มีเนื้อหาสาระที่อยู่ในความสนใจและเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างละเอียด เป็นขั้นตอน หมดจด สามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เข้าใจง่าย ตัวอย่างเช่น (๑) การจัดนิทรรศการ การจัดต้นไม้พูดได้ โดยเขียนคติธรรมหรือคติพจน์ภายในวัดศรีโสดา พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (๒) การบรรยายภาพเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนัง โดยอาจจะเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ วรรณคดี พุทธประวัติ มหาชาติชาดก ภายในวัดศรีโสดา พระอารามหลวง (๓) จัดทำเอกสารเกี่ยวกับธรรมะ หรือเทพธรรมะ ซีดีรอม วีดีโอเทพธรรมะ เพื่อเผยแพร่แก่เด็กนักเรียนและประชาชน เป็นต้น ภายในวัดศรีโสดา พระอาราม

หลวง ทางตรง ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนให้มีครูหรือวิทยากรบรรยายเช่น (๑) จัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม ธรรมศึกษา ภาษาบาลี และพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ภายในวัดศรีโสดา พระอารามหลวง (๒) จัดตั้งศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

### ค. ด้านธรรมจาริก

คณะพระธรรมจาริก โดยมีพระเทพโกศล เจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ เป็นผู้อำนวยการ โดยได้ยึดพระพุทธพจน์ในการตามรอยบาทพระบรมศาสดา เผยแผ่ศาสนากับชาวเขาในถิ่นกันดารดังพระบาลีที่ว่า “จรถ ภิกขเว จาริกิ พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानิ เทเสถ ภิกขเว ธมฺมํ อาทิกุลยณฺม มชฺเชกกุลยณฺม ปรีโยสานกุลยณฺม สาทถํ สพฺพญชนํ ปรีสุทฺธํ พรหมจริยํ ปกาเสถ.” แปลความว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวไป จงแสดงธรรมเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก จงแสดงธรรมอันงานในเบื้องต้น งานในท่ามกลาง และงานในที่สุด เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลและเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จงประกาศพรหมจรรย์ อันบริสุทธิ์ บริบูรณ์โดยสิ้นเชิง ทั้งโดยเนื้อความและตัวอักษร”

จากพระพุทธพจน์ดังกล่าว แสดงถึงบทบาทหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมะดังนี้ แต่ละหน่วยงานหรือแต่ละอาศรมที่ปฏิบัติงานในหมู่บ้านชาวเขานั้น จะประกอบไปด้วยพระธรรมจาริก ๒-๓ รูป ซึ่งมีหน้าที่และความรับผิดชอบดังต่อไปนี้ (๑) เป็นแหล่งกลางช่วยติดต่อประสานงานที่เกี่ยวข้องกับชาวเขาในเขตรับผิดชอบ (๒) เป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจ เพื่อชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องในเรื่องศาสนา ศีลธรรม ความเชื่อถือ ตลอดจนวัฒนธรรมประเพณีไทย (๓) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวเขาได้เข้ามามีบทบาท มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ อันที่จะเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านของตนเอง (๔) แนะนำและส่งเสริมอีกทั้งการสนับสนุนให้ชาวเขา ได้มีการพัฒนาความรู้ทางด้านวิชาการ และการพัฒนาอาชีพต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์และโครงการของทางราชการ (๕) หากชาวบ้านมีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ก็ต้องเข้ามาช่วยแก้ปัญหาเหล่านั้นโดยเฉพาะปัญหาความเดือดร้อนเฉพาะหน้าของชาวเขา อีกทั้งให้การรักษายาบาลเบื้องต้นแก่ผู้เจ็บป่วย (๖) ช่วยเป็นสื่อกลาง และให้ความร่วมมือในการนำบริการต่าง ๆ ที่มีอยู่ของรัฐ ทั้งนี้โดยประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและโดยเฉพาะกับหน่วยงานที่ได้เข้ามาส่งเสริมหรือพัฒนาในเขตรับผิดชอบ (๗) การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชาวเขา หน่วยงานราชการ ตลอดจนพระสงฆ์ในเขตที่รับผิดชอบ และการสอดส่องดูแลความเคลื่อนไหวต่าง ๆ อันจะเป็นอันตรายต่อชาติศาสนา และพระมหากษัตริย์ (๘) การสำรวจ การรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ในเขตรับผิดชอบ ทั้งนี้เพื่อนำมาวิเคราะห์และช่วยในการวางแผนพัฒนา และสงเคราะห์ชาวเขาต่อไป

นอกจากนั้นแล้วก็มีกรรณการปฏิบัติงานต่อประธานคณะพระธรรมจาริกและศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาของจังหวัดนั้น ๆ

นอกจากนี้ กิจกรรมหลักขององค์กร (Project Activities) ที่นำไปสู่การนำธรรมะหม่อมดอย ได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ได้แก่

๑) อำนวยความสะดวกแก่พระธรรมจาริก ที่เดินทางไปปฏิบัติศาสนากิจ ตามหมู่บ้าน ชาวเขาเพื่อทำหน้าที่อบรมศีลธรรม จริยธรรม ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การบรรยายด้วยเสียงตามสาย การเทศนาในวันสำคัญ ค่ายคุณธรรม การสอนจริยธรรมในโรงเรียน การบวชป่า สืบชะตาป่า บุญ สัจจกร สวดมนต์สัจจกร ส่งเสริมอาชีพ ธรรมรงค์เรื่องเอตส์ ธรรมจาริกสัจจกร การรณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุข เป็นต้น

๒) จัดการศึกษาสำหรับชาวเขาที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา เช่น ชั้นเรียนผู้ใหญ่ชาวเขา และชั้นเรียนสามาเณรชาวเขาตามพื้นที่ต่าง ๆ โรงเรียนผู้ใหญ่ (ชาวเขา) วัดศรีโสดา ศูนย์พัฒนา ศักยภาพเยาวชนสตรี วัดวิเวกวาราม โรงเรียนสมเด็จพระพุทธชินวงศ์ โรงเรียนวัดวิเวกวาราม และ การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นต้น

๓) การให้ความช่วยเหลือ เช่น ด้านอนามัย ได้แก่ การส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร การช่วยเหลือ ปลูกพยาบาลเบื้องต้น การแนะนำด้านสุขภาพ ด้านการส่งเสริมอาชีพ เช่น การจัดตั้งกลุ่ม อาชีพในชุมชน การจัดหาพันธุ์พืชไปส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิต เป็นต้น

## ๔.๔ การปกครอง

การปกครองคณะสงฆ์ในฐานะเจ้าคณะจังหวัดของพระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมมณโณ) ส่งผลให้การปกครองส่งผลดีถึงการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน สรุปได้ดังนี้

มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสม มีความกระตือรือร้น และเอาใจใส่ มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่นตนเองและกล้าตัดสินใจ มีความซื่อสัตย์และมีคุณธรรมประจำใจ รู้หลักหรือ แนวทางของการพัฒนามีแนวทางการปกครองแบบธรรมาธิปไตย มีความเสียสละมีการเอาใจใส่ดูแล ทุกข์สุขของผู้ใต้ปกครอง และเคร่งครัดในวินัยสงฆ์เคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง อนึ่ง การพัฒนาด้าน จิตใจ หมายถึง การสร้างความรู้สึกรักและความคิดที่ดีให้แก่ชุมชนโดยไม่สร้างความทุกข์แก่ผู้อื่น ไม่เห็น แก่ตัว ไม่ก่อความเบียดเบียน ไม่ทำร้ายตัวเองและผู้อื่นอาศัยอยู่กับสิ่งต่าง ๆ ด้วยปัญญา ความเมตตา อดออม อดทน และเอื้ออาทรต่อกัน

จากการศึกษาค้นคว้า พบว่าพระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมมณโณ) มีบทบาทภาวะผู้นำ ด้านจิตใจต่อพระสงฆ์และประชาชนในเขตพื้นที่ปกครอง สรุปผลศึกษาได้ว่า ท่านได้จัดกิจกรรมพัฒนา ต่าง ๆ ประกอบไปด้วย การเริ่มพัฒนาจากกลุ่มคนส่วนน้อยไปสู่กลุ่มคนส่วนมาก โดยเริ่มต้นที่ตัวเอง ก่อน จากนั้นจึงเริ่มพัฒนาคนอื่น การพัฒนาโดยการฝึกอบรมโดยใช้คำคม อุทาหรณ์ และสุภาษิต

ต่าง ๆ การกระตุ้นชี้แนะตามโอกาสอันควร การอบรมแก่ประชาชน การฝึกสมาธิ และฝึกปฏิบัติธรรม การสวดมนต์ รักษาศีล อบรมให้ประพฤติดีและปฏิบัติชอบ การแสดงพระธรรมเทศนาในวันพระ การบรรยายธรรมะ การแสดงพระธรรมเทศนา การใช้นโยบายและมาตรการให้ลด ละ เลิกอบายมุข ได้ แนะนำและชักชวนให้ลดละ เลิกอบายมุขตามโอกาสอันควร การพัฒนาโดยการฝึกอบรมโดยใช้คำคม อุทาหรณ์ และสุภาษิตต่าง ๆ

## ๔.๕ การศึกษา

พระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวณฺโณ) มีบทบาทภาวะผู้นำด้านสังคมซึ่งหมายถึงว่าท่านเป็นผู้นำในการสร้างความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องในกระแสชีวิตทั้งทางจิตและทางร่างกาย โดยทำหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง เพื่อรักษาความปกติสุขในการอยู่ร่วมกัน ยึดถือหลักธรรม แนวคิด แนวปฏิบัติ สำหรับการทำหน้าที่ในสังคม ทั้งที่หลักธรรมทั่วไป ดังจะเห็นได้จากการจัดการศึกษาและการศึกษา สงเคราะห์ต่อไปนี้

การศาสนศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาของบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกิจการของคณะสงฆ์ประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา” ของคณะสงฆ์ (ม.๑๕ ตรี) และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง มหาเถรสมาคมได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา ว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” การจัดการศาสนศึกษาดังกล่าว คณะสงฆ์ยังมิได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้โดยชัดเจน แต่โดยหลักสูตรและเนื้อหาวิชาแล้ว คงอนุมานได้ว่า มีวัตถุประสงค์ ๙ ประการ คือ (๑) เพื่อพระสงฆ์รักษาตนและหมู่คณะ (๒) เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ (๓) เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระพุทธศาสนา (๔) เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา (๕) เพื่อรักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา (๖) เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา (๗) เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา (๘) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ๙) เพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม<sup>๔</sup>

### ๑) อำนาจและหน้าที่ของพระสังฆาธิการด้านการศึกษา

ส่วนพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสไว้ในมาตรา ๓๗ ว่าเป็นฐานะในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ จึงเห็นได้ว่าเจ้าอาวาส

<sup>๔</sup> พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์) , วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร, การแสวงหาเส้นทาง การพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๑.

เป็นผู้จัดการศาสนศึกษาและวัดเป็นสถานศึกษา คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียน พระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสโดยตรง และให้เจ้าคณะเจ้าสังกัด ร่วมจัดด้วย<sup>๕</sup> คือ (๑) เจ้าอาวาสเป็นผู้จัดการศาสนศึกษา ในฐานะเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา (๒) เจ้าคณะจังหวัดเป็นผู้จัดการในฐานะเจ้าสำนักเรียน คณะจังหวัด (๓) ในบางกรณีให้ เจ้าคณะเจ้าสังกัดร่วมจัดด้วย ดังนั้น จากบทบาทหน้าที่ของเจ้าอาวาสในการเป็นธุระเรื่องการศึกษา ศาสนา ดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิด ที่กล่าวว่า บทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำได้คือ การศึกษา การเผยแผ่และการสงเคราะห์ ซึ่งในส่วนของศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้านการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนของพระสงฆ์ คือการมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างเด็ก และเยาวชน ให้ได้พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพ และเป็นกำลังสำคัญของศาสนาอีกประการหนึ่ง ก็คือ การไปสอนวิชาศีลธรรมตามโรงเรียนต่าง ๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่ให้พระสงฆ์ ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติ ดังกล่าวนี จะทำให้เยาวชน และคนในสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์

องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาดังกล่าวจะประสบผลหรือไม่ประการใด ขึ้นกับ เจ้าสำนักเรียนและหรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และครูอาจารย์ ผู้บริหารการศาสนศึกษา ที่ได้ช่วยแบกภาระการศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์การจัดการศาสนศึกษานั้น ด้านที่ประสบปัญหามาก คือ การจัดการศึกษาแผนกบาลี เพราะขาดแคลนทั้งครูและนักเรียนและอุปสรรคอื่น ๆ ซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลีอันเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรง เพื่อให้พระสงฆ์เจริญด้วยวิชาความรู้และการศาสนศึกษาให้เจริญก้าวหน้า การศึกษาพระปริยัติธรรมทั้งแผนกบาลีและแผนกธรรมเป็นการศึกษาหลักและสำคัญยิ่งของพระสงฆ์ ในการจัดการศาสนศึกษาของสงฆ์เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส ซึ่งมีตำแหน่งเรียกว่า เจ้าสำนักเรียน การจัดการเรียนการสอนและการบริหารสำนักเรียน วัดและท้องถิ่นดำเนินการเองโดย คณะกรรมการการศึกษาคณะสงฆ์ไม่ได้เข้าไปดูแล และไม่มีกฎระเบียบว่าด้วยการบริหารสำนักเรียน การจัดการศึกษาจึงเป็นเรื่องของแต่ละวัดที่ดำเนินการเอง วัดใดที่มีเจ้าอาวาสเอาใจใส่เป็นกิจธุระด้านการเรียนการสอนของวัดนั้นก็กันไปด้วยดี ส่วนวัดที่เจ้าอาวาสไม่ให้ความสนใจก็ปล่อยให้ไปตามยถากรรม ทำให้ในท้องถิ่นห่างไกลจากตัวเมืองหรือชนบท บางพื้นที่ไม่มีการเรียนการสอน การศึกษาของพระสงฆ์ส่วนใหญ่ปรากฏเฉพาะในเมืองใหญ่ ๆ หรือเมืองหลวงเท่านั้น ทุกวันนี้ กล่าวได้ว่า

<sup>๕</sup> พระมหาสมทรง สิรินฺตโรและคณะ, บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเคล็ดไทย จำกัด, ๒๕๒๕), หน้า ๔๒-๔๓.

พระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาตามยถากรรม กล่าวคือ ต้องชวนช่วยศึกษาเอง ขณะที่หลักสูตรการศึกษาก็ก้าวหลังขาดการพัฒนาทั้งเนื้อหา วิธีการเรียน การสอน และอุปกรณ์<sup>๖</sup>

## ๔.๖ การศึกษาสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ ของหน่วยงานหรือของบุคคลหรือคณะบุคคล เว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการศึกษาสงเคราะห์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรืออุดหนุนจุนเจือกิจการของรัฐ หรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณะประโยชน์ หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการอุดหนุนจุนเจือสถานที่ซึ่งเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปการให้การสงเคราะห์ทางพระพุทธศาสนาระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ เกิดจากความสัมพันธ์ที่มีต่อกันทางสังคม โดยถือเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่จะพึงปฏิบัติต่อกันด้วยความเกื้อกูลเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

นอกจากนั้นแล้ว ในการบริหารจัดการด้านการสงเคราะห์ของพระสงฆ์ จึงเกิดจากหน้าที่และความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ การดำรงชีวิตของพระสงฆ์ ที่ต้องอาศัยปัจจัยสี่ของชาวบ้าน ถวาย และว่าโดยสภาวะและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรมและโดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากทุกข์ โดยมีจุดเน้นที่การให้การสงเคราะห์ทางด้านหลักธรรม หรือทางด้านจิตใจเป็นหลักดังปรากฏในสังคาลสูตรที่พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงหน้าที่ของสมณพราหมณ์ ที่จะต้องให้การอนุเคราะห์แก่กุลบุตรผู้มีอุปการคุณแก่ตน ด้วยหน้าที่ ๖ ประการ (๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว (๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี (๓) อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันดีงาม (๔) ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยได้ฟัง (๕) อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้เข้าใจแจ่มแจ้ง (๖) บอกทางสวรรค์ให้<sup>๗</sup>

ทั้งนี้บทบาทของวัดและพระสงฆ์ไทยที่ได้กล่าวมานี้ เป็นที่รับทราบกันมาโดยตลอด จนเมื่อความเจริญในรูปแบบที่เป็นอารยะธรรมของตะวันตก ได้แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทยในรอบ ๑๐๐ ปีมานี้ จึงทำให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์สูญหายไป โดยเริ่มเปลี่ยนแปลงจากสังคมเมืองหลวงก่อนและค่อยขยายไปสู่ต่างจังหวัด ทำให้พระสงฆ์ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบในการสงเคราะห์แก่ประชาชนในรูปแบบที่แตกต่างออกไป

ปัจจุบันการสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจการอย่างหนึ่งของคณะสงฆ์ที่กำหนดเป็นระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. ๒๕๑๘โดยมหาเถรสมาคม มี

<sup>๖</sup> พระไพศาล วิสาโล, พระธรรมปิฎก กัปปนาคของพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : กองทุนวัฒนธรรม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑๑.

<sup>๗</sup> ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖.

อำนาจหน้าที่ในการควบคุมและส่งเสริมการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยดี และเพื่อการนี้ มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ในการออกข้อบังคับวางระเบียบ ออกคำสั่ง มีมติหรือออกประกาศ โดยไม่ขัดแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยใช้บังคับได้ (มาตรา ๑๕ ตริ) สำหรับผู้ทำหน้าที่ในการจัดสาธารณสุขสงเคราะห์โดยส่วนมากคือ วัดและเจ้าอาวาส เพราะมีบทบาทอยู่เกี่ยวกับหน้าที่ของเจ้าอาวาส (มาตรา ๓๗) iva เจ้าอาวาสมีหน้าที่ จัดกิจการของวัดให้เป็นไปด้วยดี (๑) และเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ (๒) พร้อมกับให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล (๓) ซึ่งงานลักษณะนี้เป็นงานด้านการสงเคราะห์นั่นเอง

### ๑) ลักษณะการจัดสาธารณสุขสงเคราะห์ ในปัจจุบันมี ๔ ประการ ดังนี้

๑. การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน หรือการตั้งมูลนิธิมุ่งเอากิจการที่ทำเองหรือโครงการที่กำหนดเอง ทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือชั่วคราว

๒. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ได้แก่การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการและการนั้นเป็นไปเพื่อสาธารณประโยชน์มุ่งเอาเฉพาะส่งเสริมงานของผู้อื่น มิได้มุ่งถึงกิจการที่ดำเนินการเอง

๓. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในกาลที่ควรช่วยเหลือ เช่น เวลามีอุทกภัยหรือภัยพิบัติ มุ่งเอาเฉพาะการช่วยเหลือบุคคลทั้งเป็นการประจำและชั่วคราว

### ๒) อำนาจและหน้าที่ของพระสังฆาธิการด้านสาธารณสุขสงเคราะห์

ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ จังหวัดเชียงใหม่ คือ เป็นการทำงานร่วมกันในรูปของคณะกรรมการ จึงทำให้งานที่ได้รับมอบหมายนั้น เป็นไปค่อยข้างช้าและอาจจะไม่ทันต่อการใช้ งานได้ โดยคณะสงฆ์เป็นแต่เพียงผู้คอยสนับสนุนหากมีปัญหาในเรื่องใด ๆ เกิดขึ้นมาทั้งนี้ การก่อสร้าง เน้นประโยชน์ต่อสาธารณชนมากกว่าวัดหรือคณะสงฆ์จะไปใช้สอย ฉะนั้น การก่อสร้างสิ่งเหล่านี้ จึงมี ไม่มากนักเหมือนกับถาวรวัตถุเพราะเป็นเรื่องที่จำเป็นจริง ๆ และไม่ขัดแต่ระเบียบ กติกา ข้อบังคับ ต่าง ๆ ของมหาเถรสมาคม และคณะสงฆ์สามารถที่จะดำเนินการได้

จากการศึกษา พบว่า พระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวงษ์) เป็นผู้มืบทบาทภาวะผู้นำ ด้านสังคมต่อพระสงฆ์และสามเณร ประชาชน ในเขตปกครองดังกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ที่ท่านให้การ สนับสนุนโดยให้มีการตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชน คอยดูแลความสงบความสามัคคีในหมู่บ้าน/ ชุมชน ให้ข้อเสนอแนะการทำงานกับคณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชน ร่วมประชุมปรึกษากับ คณะกรรมการหมู่บ้าน/ชุมชน ประสานความร่วมมือเมื่อเกิดกรณีพิพาทระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน ช่วยประนีประนอมปัญหาความขัดแย้ง จัดวัดเป็นศูนย์กลางการประชุมและประสานงาน ปลุก

จิตสำนึกสาธารณะแก่ประชาชนและการกระตุ้นเตือนจิตใจพุทธศาสนิกชนให้ห้าวหาญทำความดีทุกอย่าง การรู้จักรักษาความดีของตนเองไว้การรักษาเกียรติยศและชื่อเสียง การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม การตื่นตัวต่อการทำงาน และการช่วยกันทำความดีเมื่อมีกิจการคณะสงฆ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้น ก็พร้อมใจกันปฏิบัติ เช่น การลงอุโบสถสามัคคีในเทศกาลเข้าพรรษา การทอดถวายเทียนจำนำพรรษาการประชุมใหญ่ของคณะสงฆ์ประจำปีตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบลและเจ้าคณะอำเภอ ซึ่งเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชางานของเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่

นอกจากนั้น ท่านยัง มีภาวะผู้นำทางสังคมในการช่วยสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชาวบ้านกับส่วนราชการและชาวบ้านกับชาวบ้าน ช่วยจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ จัดตั้งคณะกรรมการดูแลความสงบเรียบร้อย ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านตามที่ร้องขอ ช่วยกันสร้างความสามัคคีในชุมชน ช่วยรักษาความสงบสุขในชุมชน อบรมให้รักษาศีลห้า อบรมให้อยู่ร่วมกันโดยสันติ อบรมให้เป็นคนดีของสังคม ให้มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ให้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และสอนให้รู้จักประกอบอาชีพสุจริตเว้นการงานมิชอบหรือการทุจริต

#### ๔.๗ บทสรุป

จากการศึกษาพบว่า พระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวงษ์) เป็นผู้มียุทธศาสตร์ภาวะผู้นำคณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนจังหวัดเชียงใหม่ ได้ปฏิบัติภารกิจ ๖ ด้าน ด้วยกัน คือ ด้านสาธารณูปการ ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา และด้านการศึกษาสงเคราะห์

๑) ในด้านสาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ พบว่า พระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวงษ์) เป็นผู้มียุทธศาสตร์ภาวะผู้นำด้านวัตถุ โดยท่านได้ช่วยเหลือสงเคราะห์แก่วัดต่าง ๆ ในเขตปกครอง ตลอดจนพระภิกษุ สามเณรและประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในด้านปัจจัย ๔ กล่าวคือ ท่านได้ช่วยเหลือด้านอาหาร เสื้อผ้า/จีวร ที่อยู่อาศัยเสนาสนะ และยารักษาโรคเท่าที่กำลังของพระสงฆ์รูปหนึ่งพึงปฏิบัติต่อพุทธบริษัทด้วยกัน โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ บรรเทาความทุกข์ทางกาย เช่น ร้อน หนาว หิว กระหาย เป็นต้น แก่ผู้ไปขอความช่วยเหลือท่าน แต่ทั้งนี้การช่วยเหลือด้วยอามิสหรือวัตถุต่าง ๆ ไม่อาจจะสงเคราะห์ได้ทั่วถึงไม่ เนื่องจาก วัดและประชาชนมีจำนวนมาก ฉะนั้นท่านจึงสงเคราะห์เติมกำลังความสามารถและเป็นแบบอย่างในฐานะผู้นำที่ดีต่อบุคคลอื่น

๒) ในด้านการเผยแผ่ และการปกครอง พบว่า พระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมวงษ์) เป็นผู้มียุทธศาสตร์ภาวะผู้นำ ด้านจิตใจหรือจิตวิญญาณ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมอันดีงามไปสู่พุทธศาสนิกชนที่เข้าไปฟังธรรมหรือแสวงหาทางพ้นทุกข์ในวัด โดยท่านได้จัดอบรม แสดงธรรม บรรยายธรรม แจกเอกสาร แจกแผ่นบันทึกเสียงเทศน์ เป็นต้น ไปสู่วัดต่าง ๆ เพื่อนำไปแสดงแก่ประชาชนและให้ประชาชนเข้าถึงหลักพุทธธรรมคำสอนให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นก็ยังได้จัดกิจกรรม

ในวันสำคัญต่าง ๆ อันเป็นแนวทางให้พุทธศาสนิกชนมีกิจกรรมร่วมกันและรู้จักคุณค่าในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมีความสุข ปราศจากการเบียดเบียนหรือประทุษร้ายต่อคนอื่น รู้จักเข้าวัดฟังธรรม จำศีล

๓) ในด้านศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า พระเทพโกศล (สังวาลย์ พรหมมณโณ) เป็นผู้มียุทธศาสตร์ผู้นำด้านการศึกษาและการศึกษาสงเคราะห์ กล่าวคือ เพื่อพระสงฆ์รักษาดนและหมู่คณะ เพื่อใช้อบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ เพื่อใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองด้วยคุณธรรมของพระศาสนา เพื่อใช้ในกิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนา เพื่อรักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างศาสนทายาทสืบอายุพระพุทธศาสนา เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และเพื่อความมั่นคงของประเทศชาติอันเป็นส่วนรวม